

Blasnik. 8. 200) ter poslovenjena po J. Keku v Ljubljani z naslovom: Popis navad in zadržanja Indijanov Polnočne Amerike. 8. 165. Prav mično popisuje Baraga ob kratkem Indijane, njih dušne in telesne lastnosti, obleko, stanovanišča in živež, izdelke, lov gozdnih žival in rib, ženitve in izrejo otrok, vero, vojske in boje, gosposko in oblastnike, bolezni in zdravila, in slednjič šege, ki jih imajo pri pogrebih.

Domá že se je Baraga naučil razun slovenskega, nemškega, latinskega in grškega, tudi francoskega in talijanskega jezika; poznej se je navadil še angleškega. Med Indijani se je koj poprijel učenja njihovih narečij. Da bi mogel sveto vero in po njej pravo omiko razširjati in utrjevati med njimi, vstanovil jim je — kakor Slovenom Ciril — pisavo ter jel zlagati podučne in pobožne knjige v njihovem jeziku, katerih nekatere so tiskane bile v Ljubljani pri Blazniku, nekatere pa v Detroitu in Cincinnati (Vid. Fr. Baraga po družb. sv. Mohor. str. 194—196). Kakor sta Ciril in Metod l. 868 knjige, kar sta jih spisala slovenski, skazala v Rimu tedanjemu papežu Hadrijanu II.; tako je vladika Baraga l. 1854 prvo slovnico in prvi slovar v Očipvejskem narečji poklonil v Rimu ranjkemu sv. Očetu Piju IX. — Imenitna sta mej Indijani posebno dva rodova: Otavejci in Očipvejci, katerih jezik ima le 17 glasov (brez l, r, f, v, u), besede pa nekatere silo dolge, kakor: „bigwakamigibidjiganikewiniwag“, po slovenski „kmetje“. — „Kitchitwa Marie, gaganodamawichin, tchi wi machkawendamiid Kije-Manito, kaginig tchi mino-ijiwebisiian t. j. Češčena si Marija, milosti polna, Gospod je s teboj, blažena si med ženami.“ — „Le eno je potrebno; iščite najprej Božjega kraljestva in njegove pravice! Črka morí, duh je, kateri oživlja itd.“ To slovilo sv. pisma je bilo Baragu vodilo v besedi, v pisanji, v vsem dejanji. Naj ga razkošni svet prezira, češ: „Naš je narod težkom mukom mnogi mučio aga: Nu najgore mučio ga — Strašnom prětnjom žarkog pakla Fedehrik Bar-aga (St. Vraz V. 1877)“: istina je in ostane, da, ako bi ga tudi pozabil kdaj Indijan Očipvejec, nikdar zabil ne bode svojega pobožnega pisatelja Miroslava ali Friderika Baraga — verni Slovénec.

Prvi poldnevnik in čas za ves svet.

Črtica iz zemljepisa.

I.

V Washington-u, glavnem mestu zedinjenih držav, je bil zbran 1884. l. mednárodní kongres, da določi prvi meridian (poldnevnik) in čas veljaven po vsem svetu. O istem vprašanji se je razgovarjal geodetiški zbor v Rimu leto poprej, in na četrtem nemškem zemljepisnem zboru 17.—19. aprila 1884. l. je bilo tudi nekaj tega na dnevnem redu. Ni dvomiti nad tem, da se mora to določiti v bližnji prihodnosti. Občinstvo sicer ni mnogo o tem zvedilo, a stvar je vendar zeló važna; to se vidi tudi nekoliko iz tega, da je bilo pri zboru v Washington-u zbranih zastopovalcev dva in dvajset raznih držav.

Da spoznamo, kako važno je to vprašanje, pomislimo, kako čudovito je občevanje napredovalo v kakih 40. do 50. letih. Kako se je včasih potovalo, kako pa sedaj! Iz Ljubljane do Dunaja se je potrebovalo kakih štirnajst dni, v šestih tednih se je zvedelo še le, kar se je v Parizu zgodilo, dan danes bi pa kakšen nepokojen politikar nevolje skopnel, ko bi mogel toliko časa čakati na novice. — Ob kratkem rečeno, dežela se je deželi, ljudstvo ljudstvu približalo na način skoro neverjeten, a sedaj morajo pa ljudje tudi misliti, kako bodo poravnali razlike pri prometu in trgovini, da se lože med sabo porazumó. Užé imamo splošno mero in uteži; svetovno pogodbo zarad pošť, mednárodno porazumljenje, kar se tiče telegrafa, ki sí tudi prizadeva, postaviti jednote splošno ve-

ljavne pri električni meri; imamo tudi mednarodno družbo za vremenoznanstvo, ker le z združenimi močmi je mogoče vremenoslovje v teoriji razvijati in praktično uporabljati, n. pr. ladije opozorovati na hude viharje, izdajati poročila o vremenih. Mednarodni je tudi jezik po znamenjih na širokem morji, ker vsaka barka, naj bode te ali druge narodnosti, barki z zastavami pové, kako se ji pravi, od kod pride, kam jadra. Mednarodno mora biti določevanje časa, napraviti se ima svetovna ura, katera bode veljala po vsem svetu.

Svetovna ura! Kaj če to biti? Po vsem svetu naj vpricedne ure jednako kažejo! To bi bilo kaj lepo, ali je pa to mogoče? Saj užé v Ljubljani vse ure jednako ne kažejo; kaj še le po vsem svetu! Tukaj ne gre zato, da bi vse ure bile pravilno, kar se tiče koles in bitja pri urah, ali svojeglavnosti pri ljudeh, marveč tukaj gre določiti pravi čas, poravnati razmere, katere ne zavisijo od posameznih ljudi, niti od posamezne države, le sodelovanje vseh omikanih narodov more tukaj doseči zaželjen smoter.

Pravo poldne, to je tisti čas, ko solnce stoji najviše na nebu, ni za vse kraje na svetu ob istem času. Ker se zemlja suče okoli svoje osi, vidi se nam, da solnce zahaja od vzhoda na zahod, tako mora pa poldne na vzhodnih krajih prej biti, nego na zahodnih.

Vzemimo n. pr. tisti čas, kadar je v Parizu poldne. Istočasno imajo poldne vsi tisti kraji, ki so temu mestu na sever ali na jug, a ne tisti, ki so bolj na vzhod ali bolj na zahod. Mislimo pa, da vse tiste kraje, ki imajo ob istem času poldne, od tečaja do tečaja reže črta, katera se sicer ne da potegniti na prostem, pač pa na zemljevidu, imamo meridian, t. j. poldnevno črto. Od nekdanj je pa navada, da potegujemo okoli zemeljske oble 360 takih črt, in tem pravimo poldnevnik, poldnevne stopinje. — Ako je v Parizu poldne, je na prvi stopinji na vzhod užé štiri minute čez, pri drugi stopinji je užé osem minut, pri vsaki stopinji dalje za štiri minute naprej, tako da je na kraji, ki je 15 stopinj na vzhodu od Pariza kazavec užé na 1 uró čez poldne, v Parizu kaže pa še le 12. uro. Ravno nasprotno pa je na zahod. Ako je kak kraj za eno stopinjo na zahod, tako je poldne štiri minute pozneje, pri dveh stopinjah za osem minut, pri 15. stopinjah za 1 uro, v Novem Jorku, t. j. 76 stopinj na zahodu od Pariza, bode poldne 5 ur in 4 minute pozneje kakor v Parizu, ali z drugimi besedami, tam je 6 ur in 56 minut pred poldnem, kedar je v Parizu 12. Ob istem času je ob krajih, ki so 90 stopinj od Pariza užé 6. ura zvečer; za tiste pa, ki so istotoliko (90 stopinj) na zahod, je pa zjutraj 6. ura in za oni kraj v Tihem oceanu, ki je 180 stopinj na vzhod od Pariza in nekoliko na vzhod od Fidži otokov, je ravno polnoči.

To nam dovolj kaže, da mora biti čas po raznih mestih na svetu zeló različen; a tega si niso ljudje izmislili, ampak to nareja vsakdanje sukanje zemlje okoli svoje osi. Istotako kakor vode in gore, močvirja in brezni opovirajo promet, prav tako je tudi ta zapreka utemeljena v naravi; kakor je človeški duh preobladal vsa ona napotja, tako je tudi upati, da bode najdel sredstev in potov, da bode odpravil tudi ta napotja v prometu, katere stavi nejednakost krajevnih časov.

V čem pa obstoji to napotje, to motenje? Recimo, da kdo stopi na železnico v Petrogradu, da gre preko Avstrijskega, Švice na Francosko. Njegova ura gre prav natančno in je naravnana po Petrograjski uri. Ko pride na avstrijsko mejo, najde, da gre njegova ura za celo uro in 3 in pol minute naprej, in vožnji red se ne vjema; ure na železnici in po telegrafih na Avstro-Ogerskem so naravnane po Pražki uri. Na Švicarski je zopet razloček za 21 minut, ker tam gredo ure po Bernski uri. Na Francoski meji se mu v tretjič čas ispremeni za 21 minut, ker Francoske ure gredo po Pariški uri. Kadar tedaj popotnik pride v tujo deželo, mora uro drugače uravnati, kupiti si družih voznih redov, prav previdno gledati na premembo pri urah, ako hoče razumeti napovedan čas in noče vlaka zamuditi ali ure in ure po ne potrebnem čakati. (Dalje prih.)